

Migratzen naiz, beraz banaiz Babiloniako babeslekuak

Peter Tomaž Dobrila



bestehitzak
||| |

drugebesede
||| |

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union



Migratzen naiz, beraz banaiz

Galileo Galileiri egin zuten Inkisizio-epaiaren ondoren, bere baitan "Eppur si muove" esan omen zuen. Eslovenian hitz horien itzulpenik ohikoena zer da: "Baina biratzen da" –Lurraren biratzea aipatuz, noski–, baina benetan "Baina mugitzen da" esan nahi du esaldiak. Ez dugu zientzialariak esan nahi zuen zalantzan jartzen: gaur egun gertaera batzuk onartzeko gaitasun mugatuaren gaineko anekdotatzat hartzen dugu. Artista batek artelan bat erakusten duenean –eta adierazpen bat beti dago hor–, pentsarazten digu ea zer motako mezu ematen digun begiratzen, entzuten edo hausnartzen ari garela. Zientziak ez bezala –erabiltzen dituen metodoek, oro har, zalantzarik gabeko emaitzak lortzen ditu, espekulazioari espazio gutxi emanez–, artelanez inspiro gaitzakete bide argi asko erabiliz, eta horiei esker mezuak bila eta esplora ditzakegu, onartu, eta horien bideetan ibili. Baina ezin dugu ziurtasunez bide horren norabidea ezagutu, nahiz eta, benetan, bide bakar bat egon, horren ondoan ibil gaitezena – gure bidea, alegia; geurea den bidea. Gure burmuinekin, gorputzekin eta bihotzekin. Zer gertatuko litzaziguke gure odola ez balitz etengabe mugitzen? Eta zer gertatzen da bihotza eteten denean, eta burmuinak pentsatzeari uzten dionean?

Hilabete bat Mazedonian eman dut idazle egonaldi batean. Bitola hiria –Greziako mugatik gertu– ezaguna da, batez ere, ekonomia- eta migrazio-krisialdiagatik. Baina funtsean giza-krisialdia da, zurea eta nirea, mundu honetan entitate geopolitiko bezala gabiltzan guztiona, non, dirudienez, guztiok –propaganda-elauso batek eraginda– mundua, batez ere, naturaren gertaera bat dela ahaztu garen. Jendez egindakoa. Garen moduan. Gehien falta botatzen duguna naturaren zatia izatea sentitzea da. Mamiz eta funtsez lotuta, aktiboak eta sormentsuak, hausnartzeko eta maitatzeko gai. Bai, gauzak modu kontrakoan ere egon daitezke, txakur-talde pentsamolde batek maneiatuak direnean, salmenta piramidal bakarrak inspiratu duen logikari jarraituz. Baina logika asko daude – gutxienez gu garen bezainbeste– ikuspuntu humanista batek gidatuta hitz egiten dugunean. Zentzu zabalago batean, bizidunak garen bezainbeste daude, eta mundu naturalarekin duten elkarren lotura sakonek bizidunekin batera planetak ere barne hartzen dituzte. Horietako bat gure etxea da. Eta horietako bat gu geu gara.

Munduko leku askoren artista askoren erakusketa hau –apiriletik antolatzen ari naizena– urteurren bikoitza da. Lehenengoak Kibla multimedia-gunearen hogeitau urteak ospatzen ditu, eta bigarrena beste nazioarteko egitasmo handi baten bai, –beste bat– hitzaurre artistikoa edo da, KIBLA kultura-eta hezkuntza-elkarteak 2008tik kudeatu dituen beste guztiak bezalakoa; Kibla Esloveniako gobernuz kanpoko kultur erakunderik arrakastatsuen da, eta, oro har, Europar batasuna: kultura-eta sormen-Europako proiektuetan dabiltenetako goi-mailakoa da.

Europako mugak ixteko politika kontraesankorra da: alde batetik, anakronikoa dirudi; bestetik, etorkizun tribal baten iragarpen kezagarria da, migrazioak programak bezala ikusiz, eta migrazioa –artisten mugikortasuna urteetan zehar dotoretu ondoren– Europa Sormentsuaren lehentasunetakoa da. Kibla's Risk Change egitasmoa bezalakoak ('Kiblaren arrisku-aldaketa') –beste hamalau proiektu-proposamen handien artean aukeratua deritzon erdialdeko eta ekialdeko Europakoa bakarra –2004an Europar Batasunan sartu zirenak– zirelako egoera berezian zeuden; aldi berean migrazioei eta mugen itxierei isla artistikoa eman behar zieten. Software eta hardware-n arteko aldea bezalako da. Herrialdeak hardwarea dira –bakoitza bere politikak egindakoa bere neurrian–, eta jendea programak bezalakoak dira, herrialdeek erabilita herrialdeen helburuak lortzeko.

Hori bai aldea. Europa mugak irekitzen ari zela, Jugoslavia ixten ari zen, eta gaur egun lehen existitzen ez ziren mugetan orduetan zehar itxaron behar dugu. Zergatik herrialde berri gutxi horiek –errepublika izandakoak– ezin dute kultur espazio batu bat adostu, oraindik existitzen baita? Wittgenstein-en adierazpena pixka bat aldatuz, "nire munduaren mugak nire hizkuntzaren mugak dira"; kultur espazio hori lehen amankomunean zegoen herrialde baten inguru fisiko osoa zen, eta, nire iritziz, are haratago doa. Hondamen kulturala dela esatea gutxiegi esatea da; gaur egun gazteek ez dute lehenago gure baterako existentzia ehuntzen zuen hizkuntza ezagutzen. 2008an, 2012ko Europako kultura-hiriburu kontzeptua aurkezten ari garela, gure helburua –titulua lortu zuen lehenengo hiri esklaboa ginela– kultura esklaboa EBa sortu zuten kultura erromantze eta germaniarren ondoan kokatzea zela azpimarratu genuen; aditu-batzordekideak ia aulkietatik erori ziren ezustea horregatik.

Poloniarrek Ingalaterra eta Irlanda inbaditu dutela etengabe entzuten dugu; bi miloi edo joan dira. Baina ez al dira europarrak? Polonia ere Europar Batasunako kidea da. Eta, gainera, Eslovenia ere britainiarrek, alemaniarrek, austriarrek eta italiarrek inbaditu dute. Baita beste askok ere. Baina batez ere gerrazalekeriak inbasioa egin digu. Zikoizkeria eta filisteismoa mugatu egotearen esanahikideak dira.

Ez dut ulertzen, Erresuma Batuen erabaki berri kontuan hartuta, zergatik inork ez duen Jean-Claude Juncker Europako Batzordeko presidentearen dimisioa eskatzen; dimisioa eman beharko luke. Europako gobernuaren presidentea denez batasun kide baten horrelako erreferendumaren emaitzaren arduraduna da. Politikari britainiarrek esaten dute urteak daramatzatela aldaketen zain Europar Batasunan, baina denboraren poderioz ezer ez zela aldatuko ulertu zuten. Gogoratzeko, Junckerren izendatzeak jendea eta politikagintza asalatu zituen Luxemburgeko zerga-paradisuen sortzaileetako baita, bere beste eragiketak aipatu gabe –legeak urratzetik gertu daudenak, edo onartezinak direnak, eta jarraitzeko modukoa inola ere ez direnak. Horrelako presidente batekin, Europaren patua porrota da. Europa berrantolatu nahi badugu, buruzagiekin hasi beharko dugu. Politikari ustelduen 'Europa zaharra' aukera eta ekintza berrien "Europa berri" bihurtu beharko genuke, eta, hori gauzatzeko, erabaki politikoak egiteko baldintzak aldatu beharko dira: Europar erakunde guztietan hauteskundeak egin beharko liriateke, Europako Batzordea eta bere presidentea hautatzeko ere bai. Horrekin berehala has gintezke Juncker lanetik bota bezain azkar. Horrela eginez Europar Batasunak behintzat entitate demokratiko baten itxura izango du.

Gizakia migrazioerik gabe ez litzateke existituko. Animaliak ere ez, ezta landareak ere. Lurra ere ez, ezta beste planetak ere. Historiaurreko gizakia, gaurko teorien arabera, Afrikan jaio zen, Asian eta Siberian ibili zen, eta, azkenik, Europara iritsi zen. Geroago Zeta-bidea eta Espezia-bidea sortu ziren, mundua esploratzeko bidaiak eta 'aurkikundeak' gertatu ziren, eta azken horiek askotan bertakoen eta etorri berrien arteko liskarrak sortu zituzten, eta, duela ez asko, koloniak sortu ziren. Gaur egun berriz mundua modu horretan ulertzeraz hurbiltzen ari gara. Koloniak birtualagoak dira, hori bai, baita gudak ere. Zuzen ikusten ez ditugun artean. Migratzaileak, noski, ezerosoak dira –batzuen arabera, arriskutsuak ere bai–, sorrarazten dituzten emozioak –beti oso partikularrak eta barru-barrukoak– ez baititugu nahi, debekatu ere egin nahi baititugu. Nortasuna desagertzen ari da besteek beren irudikeriak eta mugak estaltzeko sorrarazten dituzten garrasietan.

Hasiera batean kontzeptu hori erabili nuen Esloveniako poeta abangoardistarik handien 90. urteurrena seinalatzeko, baita bere bi poema ere: *Europa hiltzen ari da* eta *Heriotzaren estasia*. Geroago ideia hori bertan behera utzi nuen. Oraindik abangoardia aipatu nahi dut, baina ikuspuntu historikoa erabili ordez ikuspuntu garaikidea erabili nahiago dut; uste dut erakusketan dagoen arteak horrelako galderak ere sorrarazten dituela. Baina bizitza aukeratu nuen: migrazioak bizitzaren isla dira, bizitzaren oihartzuna, bizitza bera.

Ljubljana aireporturantz nindoala Jovan Joca Jovanović-en bila –jugoslaviar zuzendaririk debekatuena, sari asko, prestigio handienetakoak eta lausengatzaileentakoak jaso dituen bere lanagatik– eta Oleg Kulik-en bila –munduan zehar ospetsua den artista errusiarra, Ukrainan jaioa–; biak Moskutik zetozen. Hurrengo goizean Jusuf Hadžifejzović ospetsuarekin bildu nintzen, baita Sarajevoko artista herrikide Adela Jušić-ekin ere; gauean Žarko Bašeski mazedoniar eskultore bikainak deitu zidan Maribor-ren iritsia zela esanez; hurrengo egunean AES+F ospetsua Esloveniara iritsiko zen hamar urte etorri gabe ondoren, eta besteak –Kroatia, Japon, Australia, Kanada eta Poloniatik etorritakoak– aretoetan zeuden jadanik. Lehenengo aldiz neurri honen erakusketa bat hiru lekutan irekitzen dugu, MMC KIBLA-n, artKIT-en, eta KIBLA PORTAL-en; Marko Breclj-en emanaldi batek bukaera emango dio, *Žicanje z žarom izeneko* (*Parrila-kableak*).

Artea bizitza da, bizitzaren funts berezkoa, eta hori ikusten da artelanek patu ezberdinak –norberarenak eta taldekoak, familiakoak eta gizartekoak, politikoak eta erlijiosoak– islatzen dituztenean hedabideen errezelak urratuz, eta gertu eta urrun dauden zeruertzak aurrean jartzen dizkigutenean; giza-figurak elkarren loturetan kokatuz –pentsakor, kezkatuta, baita ikuspuntu ludikorekin ere– beren bideak eta harremanak azpimarratuz. Norberaren historiek, hiperboleak eta metaforek, munduaren dokumentazioak, kokatze errealistek eta hausnarketa birtualek, iraganaren gaineko oroitzapenek, orainaldia ulertzeko moduek, eta etorkizunaren gaineko iragarpenek artelan bakoitza etengabeko dramagintzarekin lotzen dute, ikusi-entzunezko medio anitz erabiliz.

Baina, aldi berean, eta beste aldean ere, hedabideen errezeletik haratago, gauzak antzekoak dira, eta bizitzak bere bidea aurkitzen du beti. Eta bide hori artistikoa dela esatea gonbidapenik adeitsuena izan liteke, eta ideia berriak izateko inspirazioa izan liteke, edo ekintzei ekitekoa. Ongi etorri, bada, bidaia bati arteak lagunduta. Behar duzun gauza bakarra zu zeu zara.

Babiloniako babeslekuak

Izatea bizitza da. Edozein motako existentzia (bizi izatea) aipatzen dugu hemen: barrualdeak, eraikinak, etxadiak, etxeak, camping-dendak, igluak; behin-behineko edo betirako espazioak; atoiak, furgonetak, moduluak, laboratoriorak, espazio-gunea, santutegiak eta jauregiak; edo kanpoan, aire zabalean, zerupean, uretan edo airetan.

Bizi izatea existitzea da, jarraipena, bizi izateari esanahi eta dimentsio batzuk erantsi dizkio; alde batetik, natura ulertzeko modua aldatzen du; bestetik, norbere mailara jaisten du, eta norbera bihurtzen du. Modu guztietan: bizi izatea sentitzea talde zehatz batean, edo gizartean, edo sisteman, edo existitzeko borrokan ibiltzeko beharra sentitzea, borroka beti baitago, edo, apika, oldarkortasunari uko egitea defentsa eginez. Gauza horiek guztiak gaur egungo arazo askoren ikuspuntuetatik begira ditzakegu: gerrak, inperialismoa eta kolonialismoa; ekonomia-borrokak – normalean giza-ondorioak dituztenak, jende gehiena menperatzeko grina baitago, baita horren eskubideak ahalik eta gehien murriztu ere, eta, azkenean, kontsumitzaile-mailan utzi.

Herrialde urratuak, ingurumen suntsitsuak, biktimak, familia sakabanatuak, iheslariak, errefuxiatuak eta migratzaileak 'handien' ekintzen ondorioak dira, eta horregatik egoerari 'errefuxiatu-krisialdia' izena jartzen zaio, nahiz eta, benetan, pertsona berberak guda hori piztu duen hamarkadetan zehar, eta hortik dator errefuxiatuen ezbeharra. Newton à la carte.

Babiloniako babeslekuak arte-erakusketak bizi izatearekin eta existentziarekin lotura duten gaiak aztertzen ditu. Hori dela eta, bada garaia historian zehar existentzialismoak aztertu dituen gai batzuk berreskuratzeko, gizabanakoen askatasuna aldarrikatzen zutenak, eta giza-maila eta pertsona guztien berdintasuna ere, eta gizonezko eta emakumezko guztien adierazpen-askatasuna ere. Nahiz eta garaiak aldatu izan diren, inguruan berdintsu bihurtzen ari da: bizirautea da gakoa.

Prozedura artistiko asko erabili dira artisten bizi izate eta existentziaren gaineko ikuspuntu originalak aurkezteko formatu anitzetan, eta medio ezberdinetan erakusteko. Bizitza planeta honetan –Lurra espazio-ontzi honetan, espazioan eta denboran ibilbide finkotan dabilenean, Lurra bere ardatzaren inguruan baita Eguzkiaren inguruan ere biratuz, Eguzki-sistema galaxian biratuz, eta Esne Bide osoa sistema osoan– bidaiak isla ditzake artistak maila pertsonal, fisiko, mental, metafisiko, fikziozko, artifizial edo sinbolikoan.

Babilonia gertaera historikoa da, mitologiak betea, antzinako zibilizazio baten ikurra; ideia erromantiko hori –jende, arraza, erlijio, hizkuntza, kulturen arteko armonia– orain arte, oro har, ideia idealista bezala islatu da arte-prozesu eta lanetan, lan literario eta irudikapen bisualetan oinarritua. Behin askea zen hiri-estatua –bere bi ibaiekin, Eufrates eta Tigris, Ixtarren Atea, lorategi esekiak, eta historiaren dorre galdurik ospetsuena– kapital eta politikaren destatze-helburuan zegoen beti, modu ezberdinetan, gaur egungo Iraken ere bai, kanpoko indarrek urratu duten herrialdean, milioika iheslari eta errefuxiatu dituen.

Badirudi gaurko mundua iraganekoa baino globalagoa dela, nahiz eta Babiloniako patuak kontrako ideia eman, eta hori, egia esan, argi egon da betidanik. Gizakiek, Lurraren beste bizidun guztiek bezala, biziratuezko aukerarik onenak bilatu dituzte. Normalean hasten da talde bat sortuz, haien existentziaren erdigune bihurtzen dena, eta hortik urteetan, hamarkadetan eta mendeetan zehar zibilizazio bat sortzen da.

Azken hori, *zibilizazio* izena izatea, *militarizazioaren* kontrako ideia/hitz/gertaera da; zibilizazioa militarizazioarekin desadostasunean dabil beti, eta, horregatik, bizitzaren eraikuntza den neurrian, suntsiketa, hondamen eta heriotzaren arriskuan dago beti.

Beraz, *Babiloniako babeslekuak* erakusketaren helmuga gaurko egoera da. Hori irudikatzen ditugun moduak forma eta medio anitzetan aurkezten dira, eta erakusketaren materialak paleta zabala osatzen dute, barru-barrukoenetatik zabalenera, gizartearekin engaiamendu dutenera. Kasu guztietan pertsona (edo izaki) bakoitza ingurumenean, paisaia naturaletan edo landa eremuetan barneratzea alde pertsonalen eta giza-aldeetan datza; basamortuetan, mendietan, basoetan; hiri-asetatzeetan, munduko eremu populatuena bihurtu direnak; baita gizakiarentzat leku babesgabeenetan ere –glaziarretan, ibaietan eta itsasoetan; eta, horrela, gizakiak naturarekin duen armonia alienazioaren sintagma da gero eta gehiago, gizakia dagoeneko ez baita ikusten naturaren berezko zati bat bezala, naturatik at dagoen zerbait baizik; gu arrotzak gara, gure habitat bakarra moldatu behar dugunok – Lurra, gure bilakaeran zehar, gure zibilizazio(ar)en bilakaeran zehar hainbeste aldatu duguna non dagoeneko ez baita gure aliatua, gure etsaia baita orain.

Babiloniako babeslekuak erakusketa norberaren esperientzia artistikoetan –pentsamendu eta sormenaren espazio berezietatik eratorri direnak, baita artisten lanlekuak diren inguru naturalak eta kulturak ere– datza. Azpian dauden gaiak, besteak beste, bizi izatea (bizitzea, existitzea), bizirautea, migrazioa, baita mundu modernoaren beste prozesu batzuk ere dira; munduko esperientziak definitzen dituzte, baita espazioan bizi izateko modu alternatiboek ere, beste planeta batzuetan, esaterako, eta ondoko galaxietan, eta urrun dauden konstelazioetan ere. Nahiz eta momentuz gizakiontzat egokia den ingurumen bakarra gure planeta izan, artea haratago joaten saiatzen da, balizko gizakiontzako bizilekuak irudikatuz, gorputzak, arropa, asetatzeak, eraikinak, harremanak, etab.; medio anitzetan aurkeztuta, erakusketaren gai nagusia osatzen dute. Izenburuak iradokitzen duen bezala, erakusketak ikuspuntu historiko bat harrapatzen du, oraingo ikuspuntu bat, etorkizunerako ideia bat, eta kodifikazio artistikoa erabiltzen du ideia horiek modu ezberdinetan adierazteko.

Oinarrizko giza-eskubideekin lotuta, "babeslekuak" segurtasun ideiarekin elkarrekin ikusten dira. Babeslekuetan gure burua ezkuta dezakegu, baita seguru sentitu ere. Nonbait gaudela sentitzea da kontua, leku hori segurua izan ala ez. Ziurtasun falta sentsazioa beldurrarekin lotzen denean, aldiz, talde-bultzada indartsua sortzen da: gaur egun garrantzitsuena zein den eztabaidan dago – giza-eskubideak, edo ziurtasuna. Jendea kontrolatzeko metodo berriak etengabe asmatzen ditugu, eta, ondorioz, jendeak bere babeslekuetara itzuli nahi du. Bakera. Lur segurura.

Baina hor ere segurtasuna ameskeria baino ez da, gure intimitatea kapitalismoaren begi sofistikuaren zainpean, gure barrualde, inguru partikular, borondate eta desioaren diagnosis prestatzen. Itxurazko segurtasun hori haratago badago ispilu bat, *Babiloniako babeslekuak* erakusketak eskainita, gizarte eta politikagintza islatzen dituena.